

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2020-31-26I
Rīgā

20.09.2022.

Nr. 6-6/31

[Persona A]
[pasta adrese]

[Persona B]
[pasta adrese]

[Persona C]
[pasta adrese]

Zināšanai:

[Persona D]
SIA “[X]”
[pasta adrese]

Par Georga lentēm

Tiesībsargs, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 24.panta otro daļu, 2020.gada 14.augustā ierosināja pārbaudes lietu Nr.2020-31-26I, lai izvērtētu 2020.gada 20.maijā saņemto [personas B], [personas A], [personas C] (turpmāk kopā – iesniedzēji) iesniegumu “*Par prettiesiskām (kriminālām) darbībām 2020.gada 9.maijā sabiedriskās ēdināšanas vietā*” (saņemts un reģistrēts 20.05.2020. ar Nr.632), (turpmāk – iesniegums).

[1] Iesniegums ir pamatots ar šādiem apstākļiem un argumentiem:

[1.1] Iesniedzēji norāda, ka ir krievu tautības Latvijas Republikas pilsoņi, kas 2020.gada 9.maijā ap plkst. 19:00 nolēma apmeklēt kafejnīcu “[Y]” Jūrmalā. Tā kā minēto kafejnīcu pēdējos gadus ir apmeklējuši vairākas reizes, tad atpazīna kafejnīcas īpašnieku, ar kuru sasveicinājās un gāja dziļāk kafejnīcas telpās. Pie iesniedzēju apģērba bija piestiprinātas Sv. Jura (Georga) lentes (turpmāk arī – Georga lentes/-ītes) saistībā ar 9.maija svinībām. [persona A] piegāja pie bāra letes, lai pasūtītu tēju, savukārt [persona C] iegāja dziļāk kafejnīcā, lai

apsēstos pie brīvā galdiņa, kurai sekoja [persona B]. Negaidīti kafejnīcas īpašnieks panāca [personu B] un agresīvi aizstājās viņam priekšā, liedzot turpināt kustību, un histēriski skaļā balsī kļiedza uz viņu: “*Noņem to vai arī vācies prom no mana restorāna!*” [persona B] laipni pārjautāja, lai pārliecinātos par dzirdēto, norādot uz Georga lenti: “*Vai tad nav atļauts?*” Atbilde no kafejnīcas īpašnieka esot sekojusi nelokāmā un agresīvā veidā: “*Nē, nav atļauts!*”

Tā kā iesniedzēji, kuriem todien bija 9.maija Uzvaras diena, atteicās no sava apģērba noņemt Georga lentes, viņi bija spiesti pamest kafejnīcas “[Y]” telpas, jo īpašnieks esot agresīvā formā viņiem licis aizvākties. Turklāt īpašnieks pavēlēja saviem darbiniekiem nepieņemt pasūtījumu no iesniedzējiem. Līdz ar to iesniedzēji uzskata, ka kafejnīcas īpašnieks vardarbīgā veidā liedza viņiem apkalpošanu sabiedriskās ēdināšanas vietā 2020.gada 9.maijā, kas bija saistīts ar viņu antinacistiskajiem, politiskajiem un patriotiskajiem vēstures uzskatiem. Minētais iesniedzējos ir radījis lielu neizpratni un morālu aizskārumu, jo viņiem publiskā vietā kā patērētājiem ir atteikta apkalpošana atšķirīgās vēstures interpretācijas un politisko uzskatu dēļ.

Iesniedzēji paskaidro, ka katru gadu 9.maijā svin Uzvaras dienu, pie apģērba piespraužot Georga lenti, lai pieminētu kritušos iedzīvotājus un karavīrus cīņā pret nacismu Otrajā pasaules karā. Viņi uzsver, ka Georga lente līdz šim nav bijis aizliegts simbols neatkarīgajā Latvijas Republikā. Turklāt iesniedzēji uzskata, ka kafejnīcas īpašnieka paustais viedoklis masu medijos par notikušo š.g. 9.maijā, ka konflikts radās politiskās pārliecības dēļ, viņu ieskatā, ir aizliegts gan Latvijas Republikā, gan Eiropas Savienībā.

[1.2] Iesniedzēji lūdz tiesībsargu:

- ✓ ierosināt pārbaudes lietu par patērētāju tiesību rupju pārkāpšanu un atšķirīgu attieksmi (diskrimināciju), kas balstīta uz nacionāliem, etniskiem, vēstures interpretācijas pārliecības aspektiem;
- ✓ sniegt informāciju, vai Georga lentes nēsāšana ir atļauta sabiedriskās vietās;
- ✓ dot tiesisku novērtējumu iesniegumā minētajai situācijai un veikt apstākļu izmeklēšanu saistībā ar cilvēktiesību un atšķirīgas attieksmes (diskriminācijas) pārkāpumiem.

[1.3] Iesniedzēju lūgums tiesībsargam pamatots ar:

- ✓ faktu, ka Latvijas Republika ir demokrātiska un tiesiska valsts;
- ✓ Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversmes) 89., 91., 99. un 100.pantu;
- ✓ Krimināllikuma 78. un 149.¹pantu;
- ✓ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3.¹pantu;
- ✓ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204.¹⁷pantu.

[2] Tiesībsarga birojā saņemts [personas D] 2020.gada 17.jūlija paskaidrojums par 2020.gada 9.maija notikumiem kafejnīcā “[Y]” (saņemts un reģistrēts ar Nr.6-1/560), kas pamatots ar šādiem apstākļiem un argumentiem.

[2.1] Jau 2020.gada maija sākumā masu medijos parādījās informācija par Krievijas ekspansiju Ukrainā un tās īstenoto ideoloģiju attiecībā pret bijušajām PSRS republikām, norādot, ka Latvijai ir pamats saskatīt pietiekamu apdraudējumu tās demokrātiskajai iekārtai un drošībai. Tādējādi tika rosināts veikt grozījumus Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā un likumā “Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm”, lai paredzētu aizliegumu publiskos izklaides un svētku pasākumos, kā arī sapulcēs, gājienos un piketos izmantot Georga

lentes. Turklāt šāda informācija jau pirms 2020.gada 9.maija tika aktualizēta masu medijos un raisīja plašu sabiedrības diskusiju un modrību.

[2.2] Iesniedzēji jau iepriekš bija apmeklējuši kafejnīcu “[Y]”, pievēršdami sev uzmanību ar klaju negatīvisma izrādīšanu pret Latvijas valsti un latviešiem. [..] mājas, kuru īrē iesniedzēji, pagalmā regulāri tika izkārts Krievijas valsts karogs, tādējādi apliecinot imperiālistiskās Krievijas ambīcijas un pilsoņu, kas uzturas Latvijā, necieņu pret mītnes zemi. Par to minētās personas saņēma aizrādījumu no [pilsētas A] pašvaldības policijas. Arī iesniedzēju *Facebook* profils liecina par viņu tendenciozu pievēršanos Kremļa diktētajai politikai. Iesniedzēju ierašanās kafejnīcā “[Y]” 2020.gada 9.maijā bija saistīta ar vēlmi izraisīt konfliktu, lai vēlāk to atspoguļotu Krievijas televīzijā kā fašisma atdzimšanu Latvijā un krievu diskrimināciju.

2020.gada 9.maijā [personai D] saruna esot bijusi tikai ar vienu vīrieti, kuram pie apģērba bija piestiprināta Georga lente. Saruna noritēja mierīgos toņos bez agresijas no nevienas puses. [Persona D] norādīja, ka uzskata par neētisku šādu lentu valkāšanu, ņemot vērā, ka šāds simbols tika izmantots karā, terorismā un agresijā pret Ukrainu - Donbasā un Krimā. Georga lente simbolizē Krievijas un pašreizējā Krievijas prezidenta V.Putina pārākuma glorificēšanu attiecībā uz demokrātisko sabiedrību un iespējamās ambīcijas uz Krievijas teritoriālajām pretenzijām. Pēc sarunas ar [personu D] vīrietis, apģērbu, pie kura bija piestiprināta Georga lente, novilka. Pēc tam visa kompānija kafejnīcu pameta, jo vēl nebija atrīvojies galdiņš, lai varētu izmantot SIA “[X]” pakalpojumus.

[Persona D] ir publiski paudis, ka nekādā gadījumā šo lenti nesaista ar 9.maijā Krievijā svinamiem svētkiem. Viņš uzskata, ka daļa cilvēku šīs lentes lieto, iespējams, neapzinoties to nozīmi un jēgu. „*Katrs normāls cilvēks saprot, ka nav pat vajadzīgs likums, kas liegtu nēsāties ar Georga lentēm, ir vajadzīga tikai izpratne, ka šī lente simbolizē vardarbību un okupantu nekaunību,*” uzskata [persona D]¹. Viņš norāda, ka par Georga lentes valkāšanas neētiskumu būtu aizrādījis jebkuras tautības pārstāvim – gan krievu, gan latviešu. Georga lenti jau iepriekš bija lietojuši daži kafejnīcas apmeklētāji un arī viņiem tika norādīts par neētisko rīcību. Šajā situācijā [persona D] nedz kādam agresīvā veidā lūdza pamest kafejnīcas telpas, nedz liedza apkalpošanu. [Personai D] šī simbolika izraisa nepatiku un stresu saistībā ar Krievijas agresiju pret Ukrainu, un incidenta laikā tieši ar Donbasa un Krimas okupāciju. Visas demokrātiskas valstis nosoda šo rīcību, un [personai D] kā neatkarīgas valsts pilsonim nav pieņemama nekāda agresija pret citu suverēnu valsti. Otrā pasaules kara nobeigums [personai D] asociējas nevis ar 9.maiju, bet ar visā demokrātiskajā Eiropā atzīmējamo 8.maiju. Masu medijos atspoguļotā informācija par 9.maija svinībām un Georga lentēm, ar to saistītās plašās diskusijas viennozīmīgi varēja būt par konflikta iemeslu sabiedriskā vietā. Tāpēc galvenais iemesls, kāpēc [persona D] lūdza apmeklētājam noņemt Georga lenti, bija izvairīšanās no iespējamām konfliktiem kafejnīcas telpās, jo iesniedzēji nebija vienīgie apmeklētāji tajā dienā. Turklāt [personas D] ieskatā 2020.gada 9.maija notikums kafejnīcā “[Y]” nebija nejauša apstākļu sagādīšanās, bet gan speciāli inscenēts provokatīvs gadījums. Līdz ar to [persona D] nevarēja palikt vienaldzīgs pret iesniedzēju provocējošo uzvedību, kas eventuāli varēja izraisīt konfliktu un nekārtības viņa ģimenes īpašumā. Vēl jo īpaši piesardzību vairoja fakts, ka iesniedzēju uzvedība kafejnīcā bija demonstratīva un izaicinoša, kas radīja pamatu pieļāvumam, ka iesniedzēji, iespējams, bija alkohola reibumā.

¹ [hipersaite uz vietni ziņu portālā] [aplūkots: 21.05.2022.]

[3] Atbilstoši [personas D] mutiski sniegtajiem papildu paskaidrojumiem un publiski pieejamo informāciju² 2020.gada 9.maija notikums kafejnīcā “[Y]” nebija vienīgais incidents, sekoja jaunas ar Georga lentu nēsāšanu saistītas un iepriekš izplānotas provokācijas, kuru rezultātā bija jāiesaista pat apsardze un policija. Turklāt jau pirms 2020.gada 9.maija notikuma kafejnīcā “[Y]” bija divi mēģinājumi to nodedzināt, tajā skaitā iemetot degmaisījumu (“Molotova kokteili”). Minētos atgadījumus [persona D] saista ar savu patriotisko un nacionālās vērtībās sakņotu aktīvu darbību un viedokļa paušanu, kā arī nacionālo interešu aizstāvību [pilsētā A].

[4] Iepazīstoties ar pārbaudes lietas materiāliem, pirmšķietami bija secināms, ka iesniegumā aktualizētā problemātika nav tikai patērētāju tiesību jautājums Satversmes gaismā, kā tas ir akcentēts no iesniedzēju puses. Pārbaudes lietas “strīdus ābols” – Georga lente – ir daudzšķautņains un starpdisciplinārs objektīvi materiālās un subjektīvi emocionālās pasaules neverbālās komunikācijas instruments simbola veidā. Tas vienlaikus skar gan tiesību, gan vēstures dimensiju, gan simbolismu, gan cilvēktiesības, gan sociālpolitiskās realitātes uztveri, gan vēsturisko atmiņu. Turklāt tā ietekme ietiecas sabiedrības un visas valsts drošības jomā. Minētie tvērumi ir savstarpēji cieši saistīti un ir aplūkojami kopsakarā.

Izskatot iesniegumu, tiesībsargs konstatēja, ka Latvijā nav zinātnisku vai socioloģisku pētījumu un tiem izrietošu atziņu par Georga lentu būtību, lietošanas motivāciju (kādi iemesli, intereses vai pārliecības nosaka nēsātāju rīcību), kā arī ietekmi. Līdz ar to, veicot pārbaudes lietas izpēti, tiesībsargs vērsās Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā (turpmāk – FSI), lūdzot ekspertu viedokli šajā jautājumā. Rezultātā FSI pētnieki - Dr. phil. Solveiga Krūmiņas-Koņkova, Dr. hist. Kaspars Zeļļs, Dr. arts Nadežda Pazuhina, Prof. Igors Šuvajevs, Dr. phil. Ella Buceniece, Prof. Maija Kūle, Dr. phil. Igora Gubenko izveidoja speciālu darba grupu, kas veica Georga lentu problēmjautājuma analītisku izpēti plašā tvērumā, tajā skaitā skarot šī fenomena vēsturisko, semiotisko un ģeopolitisko dimensiju, kā arī atšķirīgās konotācijas. Pētnieciskās izpētes rezultātā tapa vēsturiski novatorisks pētījums, kas tika apkopots FSI 2020.gada 20.jūlija atzinumā Nr.37-8/33 (turpmāk arī – Pētnieku atzinums). Tiesībsarga ieskatā tas ir vērtīgs un aktuāls ne tikai šīs pārbaudes lietas kontekstā, atklājot Georga lentu būtību, bet arī šā laika ģeopolitiskās situācijas dēļ. Līdz ar to, lai šī atzinuma lasītāji varētu iepazīties ar pētnieku atziņām nepārveidotā un nepastarpinātā veidā, turklāt pilnā tekstā, tiesībsargs uzskata par lietderīgu, ievērojot saņemto atļauju no FSI, šo atzinumu pilnā tekstā pievienot kā pielikumu pārbaudes lietas atzinumam. Papildus Tiesībsargs saņēma arī atļauju no Oslo Universitātes Krievijas studiju Prof. Pāl Kolstø pārbaudes lietas ietvaros izmantot viņa padziļināto pētījumu par Georga lentēm,³ kurā ir saskatāma Georga lentu vēsturiskās, simboliskās un ideoloģiskās izpratnes un pētniecības rezultātā gūto atziņu tieša korelācija ar Latvijas Pētnieku atzinumu.

Tāpat tiesībsargs ņēma vērā arī aktuālo Rīgas rajona tiesas (turpmāk – Tiesa) š.g. 4.aprīļa spriedumu lietā Nr.[1] (turpmāk – spriedums), kas tika ierosināta, pamatojoties uz [personas B], [personas A], [personas C] iesniegto prasību tiesā saistībā ar Georga lentu incidentu, kas notika 2020.gada 9.maijā Jūrmalas kafejnīcā “[Y]”, kas no cilvēktiesību aspekta tika vērtēts arī šīs pārbaudes lietas ietvaros.

² [hipersaite uz vietni ziņu portālā] [aplūkots: 21.05.2022.]

³ Kolstø, Pāl (2016). ‘Symbol of the war—but which one? The St George ribbon in Russian nation-building’. Slavonic and East European Review. ISSN 0037-6795. 94(4), p. 661–702.

[5] Izvērtējis pārbaudes lietā esošos materiālus, tajā skaitā pušu rakstveida paskaidrojumus un ekspertu viedokļus, kopsakarā ar tiesisko regulējumu, tiesībsargs guva šādus secinājumus.

[5.1] Georga lente “šodien”: statuss, lietošanas motivācija, simboliskās nozīmes tvērums un ietekme

[5.1.1] Latvijā no 2005.gada 9.maija līdz brīdim, kad likumdevējs noteica Georga lentu lietošanas ierobežojumus (atzinuma 5.2.sadaļa), 9.maija atceres un svinību pasākumos lielā vairumā tika lietots simbols – identifikācijas līdzeklis jeb aksesuārs – pie individuālā apģērba piesprausta Sv. Jura jeb Georga lente. Novērojumi liecina, ka Georga lentes lietošana publiskajā telpā tās atbalstītāju vidū kopš 2005.gada tiek daudzveidīgi motivēta kā spēcīgs ideoloģiskās identitātes simbols, kas nereti, ne tikai pārbaudes lietā aplūkojamā konflikta gadījumā, rada vērtību, emociju un pārliecību kolīziju starp dažādām sabiedrības grupām. Atbilstoši Pētnieku atzinumā secinātajam - saasinājumu konfliktējošajām pusēm piešķir tas, ka Georga lentu nēsāšanai tiek piešķirts Krievijas mūsdienu ideoloģiskajās nostādnēs iegremdēts simboliskais, politizētas sociālās atmiņas raksturs – PSRS kā “Austrumeiropas atbrīvotāja”, kā arī Krievijas “tiesības” uz tās “vēsturisko teritoriju”, tajā skaitā Latvijā.⁴

P.Kolstø pauž pārliecību, ka valsts sponsorētie nacionālie simboli nodrošina mezglpunktus, ap kuriem cilvēki var izveidot kopīgu politisko identitāti. Šādi simboli nodrošina vizuālās un auditīvās identifikācijas enkurus.⁵ Valstu līderiem patīk prezentēt viņu varu simbolizējošos simbolus kā daļu no nacionālās tradīcijas no neatminamiem laikiem. Atsaucoties uz Ēriku Hobsbavu un Terensu Reindžeru, P.Kolstø norāda, ka nav tādas nacionālas tradīcijas, kas ir pastāvējusi “vienmēr”, katrai šādai tradīcijai ir konkrēts sākuma punkts laikā, pārsteidzoši bieži pat ļoti nesenas izcelsmes.⁶ Kā viens no šādiem nesen radītiem, Krievijas iniciētiem un finansiāli veicinātiem nacionāliem simboliem, autora ieskatā, ir atzīstama arī Georga lente. Līdzīgās domās ir arī Latvijas pētnieki, norādot, ka, *“lai arī Krievijā nemitīgi tiek uzsvērtā šī simbola vēsturiskā puse, ir jāatceras, ka tas ir šodien radīts simbols ar noteiktiem mērķiem – vēsture tiek izmantota tikai kā simbola nozīmi pastiprinošs elements.”*⁷

Georga lentu šķietamā renesanse, bet realitātē jaunā Krievijas nacionālā simbola lietošanas sākums ir uzskatāms 2005.gads,⁸ kad pēc Krievijas valsts ziņu aģentūras *RIA Novosti* iniciatīvas tika izmantotas kā PSRS uzvaras pār nacismu simbols jeb aksesuārs. Kā pamatoti šajā sakarā konstatējuši Latvijas pētnieki, - sākotnēji simbols tika izmantots tikai šīs uzvaras atzīmēšanai, tomēr ar laiku, Krievijā, intensīvi pārskatot savu vēstures politiku, un manipulējot ar vēstures faktiem, tā nozīme paplašinājās – ar Georga lentes krāsām simbolizējot gan Krievijas impērijas, gan PSRS, gan šodienas Krievijas militāros

⁴ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajevas, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinums Nr.37-8/33, 7.lp.

⁵ Pal Kolsto, ‘National Symbols as Signs of Unity and Division’, *Ethnic and Racial Studies*, 29, 2006, 4, pp. 676–701.

⁶ Eric Hobsbawm and Terence Ranger, *The Invention of Tradition*, Cambridge, 1992.

⁷ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajevas, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinums Nr.37-8/33, 12.lp.

⁸ Kolstø, Pål (2016). ‘Symbol of the war—but which one? The St George ribbon in Russian nation-building’. *Slavonic and East European Review*. ISSN 0037-6795. 94(4), p. 668.

sasniegumus, tajā skaitā veiktās aneksijas.⁹ Georga lente ar noteikta veida propagandas ieinteresētību, sociālo tīklu palīdzību un mediju atbalstu, kā agrāk neutrāla, pat daļēji aizmirsta vēsturiska zīme simbola veidā ir kļuvusi par dekonstruētu masu ideoloģiskās izpausmes izteicēju. Turklāt jāņem vērā, ka šādas simboliskas zīmes kā Georga lente, kas ir papildīta ar ideoloģizētu saturu, mēdz būt mainīgas, kontekstuālas, atšķirīgi interpretētas, vēsturiski dažādas un to lietojums modernajā sabiedrībā nav viennozīmīgs.¹⁰

Arī P.Kolstø savā pētījumā, aplūkojot Abnera Kohena¹¹ un Montserata Gibernjē¹² secināto, norāda uz to, ka simboliem nav fiksētas nozīmes un saturiskās jēgas, tiem ir raksturīga nozīmju daudzveidība, tie izraisa emocijas un mudina cilvēku uz rīcību. Tajā pašā laikā ir jāsaprot, ka simboliem ir nozīme un vērtība tikai tiem sabiedrības locekļiem, kas tos atpazīst. Antonija Kohena atziņa, ka simboli ne tik daudz pauž nozīmi, cik tie dod iespēju to radīt, liek skandināvu pētniekam secināt, ka simboli ir radīti, lai pielāgotos indivīda apstākļiem, notikumiem, situācijai.¹³ Turklāt tie ne vienmēr spēlē solidarizējošo lomu, kā tas ir Georga lentu gadījumā. Atsaucoties uz Borisu Višņevski,¹⁴ P.Kolstø savā pētījumā secina, ka Georga lente kā simbols ir cietis neveiksmi, jo tas nav vienotības simbols, bet gan nesaskaņas simbols. Tas ir kas pilnīgi pretējs valsts simbola jēgai – apvienot iedzīvotājus. Analizējot Georga lentu fenomenu, pētnieks atklāj to duālo dabu, proti, - tās var aizēnot ideoloģiskās un kultūras atšķirības starp dažādām sabiedrības apakšgrupām, vienlaikus izslēdzot un nosakot robežas pret citām sabiedrības grupām.¹⁵ Turklāt Georga lentēs ietvertais ideoloģiskais saturs, ko pašsaprotami saprot Krievijā, nav universāli akceptēts pasaulē.¹⁶

Jāatzīmē, ka P.Kolstø jau savā 2016.gada pētījumā akcentē Georga lentu kā V.Putina īstenotās varas simbolu pret Ukrainu īstenotās militārās agresijas ietvarā. Pie līdzīga secinājuma nonāk arī Latvijas pētnieki, vēršot uzmanību uz to, ka mūsdienās Georga lente ir ieguvusi negatīvu simbolisku nozīmi un lielai sabiedrības daļai asociējas ar Krievijas agresīvo rīcību pret Ukrainu, nevis ar tās vēsturisko nozīmi. Attiecīgi šajā ģeopolitiskajā situācijā Georga lentes publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts militārā spēka izmantošanai savu politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs, līdz ar to var veicināt spriedzi sabiedrībā, nevis Latvijas iedzīvotāju saliedētību.¹⁷ Tāpēc jautājums par Georga lentes kā simbola, kas kalpo kā atsevišķu sabiedrības grupu un personu identifikācijas zīme, aksesuārs vai simbols, lietošanas motivācija katrā konkrētajā gadījumā ir vērtējama individuāli un

⁹ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajeva, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinums Nr.37-8/33, 10.lp.

¹⁰ Turpat, 2.lp.

¹¹ Abner Cohen, *Two-Dimensional Man*, Berkeley, CA, 1976, p. 23.

¹² Montserrat Guibernau, *Belonging: Solidarity and Division in Modern Societies*, Cambridge, 2013, p. 37.

¹³ Anthony Cohen, *The Symbolic Construction of Community*, London, 2007, p. 23; Guibernau, *Belonging*, pp. 38 and 97; Kertzer, *Ritual*, p. 11; Zdzisław Mach, *Symbols, Conflict, and Identity: Essays in Political Anthropology*, New York, 1993, pp. 30, 51.

¹⁴ Boris Vishnevskii, 'Ot simvola edinstva — k simvolu razedineniia' (From a Symbol of Unity to a Symbol of Division), *Ekho Moskvy*, 6 May 2015 <http://echo.msk.ru/blog/boris_vis/1543916-echo/>.

¹⁵ Kolstø, Pål (2016). 'Symbol of the war—but which one? The St George ribbon in Russian nation-building'. *Slavonic and East European Review*. ISSN 0037-6795. 94(4), p. 663

¹⁶ *Ibid*, p. 661

¹⁷ „Kam Latvijā ir izdevīgi atļaut Georga lentīšu nēsāšanu?” *jauns.lv* 2015.gada 8.maijā, <https://jauns.lv/raksts/zinas/52016-kam-latvija-ir-izdevigi-atlaut-georga-lentisu-nesasanu>

kopsakarā ar mūsdienu Krievijas ideoloģijas, politikas, propagandas, interešu analīzi, kā arī nēsātāju zināšanām un izpratni par to, kā arī personisko attieksmi un motivāciju.

[5.1.2] Kā, atsaucoties uz Maiklu Deividu Foksu¹⁸, pamatoti atzīst pētnieki, Georga lente, vispārīgā veidā reprezentējot “impērisku krieviskumu”, izpaustu kā krieviskās nācijas pašslavināšanos par uzvaru Otrajā pasaules karā, no Latvijas valstiskuma viedokļa var tikt uztverta kā “svešķermenis”, kas iemieso citas valsts – Krievijas – un Latvijā neintegrētās krievvalodīgās sabiedrības daļas vēlmju identifikāciju. Līdz ar to šis ārvalsts propagandas stimulētais simbols satur daudz lielāku ideoloģisku slodzi, nekā tas būtu tikai svētku rotājums, aksesuārs vai kara uzvaras jutekliska prieka izpausme.¹⁹ Tāpēc jāpiekrīt pētnieku atziņai, ka fakts, ka simboliem līdzās denotatīvajai nozīmei piemīt arī mainīgas un brīžiem pretējas konotācijas (potenciāli daudzas sekundārās nozīmes), rada domstarpību un sadursmju potenciālu, lietojot un interpretējot simbolus sociālajā telpā. Kolīzijas par simbolu uztveri ģeopolitiskās situācijas satvarā, kas rodas cilvēku prātos un emocijās, bet izspraužas savstarpējā saskarsmē, jāuztver kā būtisks rādītājs sabiedrības grupu attiecībās.

Simboli var kalpot gan kā kopienu veidojoša un vienojoša saistviela, gan kā radikāli šķelošs elements. Tiesībsarga ieskatā Georga lentes lietošana konotācijas aspektā patlaban Latvijā ir atbilstoši nenovērtēts potenciāls iespējamām radikālus viedokļus pārstāvošām interpretāciju sadursmēm. Krievijas politiskā simbola izmantošana Latvijā ir nevēlams pamats konfliktiem un sabiedrības šķelšanai. Tāpēc var pievienoties Latvijas pētnieku secinātajam,²⁰ ka no kultūrvēsturiskās, ētiskās, sociālās puses raugoties, Georga lentu nēsāšana Latvijā nav atbalstāma, jo, atzīstot citas valsts simbolus un pagātnes naratīvus, kas ir pretrunā mītnes zemē pieņemtajiem, kopiena apliecina lojalitāti un piederības sajūtu ne tikai savai etniskajai dzimtenei - Krievijai, bet arī tās politiskajam režīmam un tā īstenotajai politikai. Georga lentes kā simbola izmantošana Latvijā netieši norāda uz cilvēka atrašanos Krievijas vēstures skaidrojuma ietekmē, kas izslēdz no sava skatupunkta Latvijas iedzīvotājiem būtiskus un sāpīgus faktus - gan okupāciju, gan cilvēku masveida deportācijas, gan padomju īstenoto koloniālisma politiku okupētajā Latvijā.

Latvijā kā modernā demokrātiskā valstī nav vienas nemainīgas un valdošās ideoloģijas, kas sabiedrībai uzspiež konkrētu domformu, kā rezultātā nav nepieciešamības piekrist politiskajiem un sabiedrības vairākuma naratīviem. Taču, kā pamatoti norāda pētnieki, tomēr ir jāatceras, ka pretrunīgu simbolu vai naratīvu lietošana sabiedrībā var izsaukt dažādas reakcijas un kļūt pat par valsts drošības jautājumu, kas tiesībsarga ieskatā ir ļoti nevēlami un bīstami. Tāpēc, jo sevišķi šā laika ģeopolitiskajā situācijā, Latvijā kā tiesiskā demokrātiskā valstī sabiedrības dažādo grupu savstarpējas saskarsmes saistvielai ir jāizriet nevis no valsts

¹⁸ Kā Krievijas impērijas ideoloģiskais mantojums (saprotot ar to galvenokārt priekšstatu par valsti) tika pārstrādāts padomju ideoloģijā, skat. grāmatu: Майкл Дэвид-Фокс. Пересекая границы. Модерность, идеология и культура в России и в Советском Союзе (М.: НЛЮ, 2020)

¹⁹ https://www.nlobooks.ru/books/biblioteka_zhurnala_neprikosnovenny_zapas/22122/

Michael David-Fox. Crossing borders: Modernity, ideology, and culture in Russia and the Soviet Union (2015), Publisher: University of Pittsburgh Press

²⁰ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkavas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajeva, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinums Nr.37-8/33, 12.lp.

politisko sistēmu šķeļošiem simboliem, bet gan to leģitimējošiem un balstošiem vērtību un tiesību principiem, kas izriet no Satversmes un tās preambulas, un tos aptverošiem simboliem.

[5.2] Georga lentu lietošanas juridiskais robežrāmis, tā leģitīmais pamatojums un mērķis

[5.2.1] Līdz ar 2021.gada 11.novembra likumiem - "Grozījums Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā" un "Grozījums likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem"" Georga lentēm oficiāli tika noteikts juridiskais robežrāmis to lietošanai publiska pasākuma norises laikā, kā arī sapulču, gājienu un piketu laikā. Proti, saskaņā ar Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 4.panta pirmās daļas 4.punktu publiska pasākuma norises laikā aizliegts: izmantot, arī stilizētā veidā, Georga lentes, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu vai tos izmanto izglītojošiem, zinātniskiem vai mākslinieciskiem mērķiem. Līdz ar šī tiesiskā regulējuma noteikšanu likumdevējs Georga lenti ir līdzās nostādījis bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogiem, to bruņoto spēku un likumības un kārtības uzturēšanas orgānu (represīvo iestāžu) izmantoto piederību identificējošiem apģērbiem (formas tērpiem), šā apģērba elementiem, kuru kopumam (apģērba gabaliem, aksesuāriem, atpazīšanas zīmēm, kokardēm, uzplečiem, aprīkojumam) pēc to vizuālā izskata nepārprotami ļauj identificēt minētos bruņotos spēkus vai represīvās iestādes, ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes, un padomju simbolus — sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni. Ar 2021.gada 11.novembra grozījumiem identiska norma ir implementēta arī likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10.panta otrās daļas 4.punktā, minētos ierobežojumus atcecinot arī uz sapulcēm, gājieniem un piketiem. Šāda tiesiskā regulējuma nostiprināšanu minētajos likumos likumdevējs pamatoja ar tālāk minētiem apsvērumiem.²¹

[5.2.1.1] Krievijas jaunajā totalitārajā ideoloģijā Georga lentēm ir ierādīta būtiska loma. Ņemot vērā Georga lentu lietojumu gan PSRS, gan caristikās Krievijas laikā, tā simbolizē PSRS kā "Austrumeiropas atbrīvotājas" statusu un Krievijas impērijas "tiesības" uz tās "vēsturisko teritoriju". Kopš 2014.gada Krievijas Federācija ir izvērsusi bruņotu agresiju pret Ukrainas teritoriālo nedalāmību, okupējot Ukrainai piederošo Krimas pussalu, kā arī atbalstot teroristiskos grupējumus Austrumukrainā, kas ar Krievijas armijas vienību palīdzību kontrolē plašu teritoriju Luhanskas un Doņeckas apgabalos. Par šo aktivitāšu simbolu ir kļuvusi melni-oranžā svītrotā lente, kuru plaši izmanto gan Austrumukrainas teroristiskie grupējumi, gan Krievijas agresijas atbalstītāji visā bijušās PSRS teritorijā, ieskaitot Latviju. Faktiski tā ir kļuvusi par Krievijas neoimperālisma simbolu. Tas ir licis vairākām valstīm, kas cietušas vai baidās ciest no jaunākā Krievijas agresijas viļņa, vai nu aizliegt Georga lentu kā neoimperālisma simbola izmantošanu vai arī oficiāli ieteikt tās neizmantošanu;

[5.2.1.2] Šobrīd pastāv reāli Krievijas agresijas un tās uzkurināto separātisma tendenču draudi. Arī Latvijas sabiedrībā ir bažas par Krievijas slēptu vai atklātu apdraudējumu Latvijas drošībai, ko neslēpj arī Latvijas drošības iestādes. Tādējādi līdz ar 2021.gada 11.novembra likumiem - "Grozījums Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā" un "Grozījums likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem"" tiek ierobežots Latvijai naidīgas

²¹<http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/4750FFB92FAB7A67C225840000390F37?OpenDocument>
[aplūkots 13.05.2022.]

totalitārās ideoloģijas simboliska klātbūtne publiskajā telpā, aizliedzot Georga lentes lietošanu publisku izklaides un svētku pasākumos, kā arī sapulcēs, gājienos un piketos. Atbilstoši vispārpieņemtajiem demokrātijas standartiem valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums aizsargāt demokrātisko iekārtu no apdraudējumiem, tostarp ierobežojot totalitārās ideoloģijas izplatīšanu.

[5.3] 9.maija svētku – Uzvaras dienas – sociālās percepcijas problemātika

[5.3.1] Saskaņā ar likumu “Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” 9.maijs Latvijā nekvalificējas kā svētku diena. Satversmes tiesa, analizējot likuma “Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” 1.pantu, ir norādījusi, ka tas “*izmeļoši noteic svētku dienas, kas Latvijā uzskatāmas par visas valsts svētku dienām. Tām ir būtiska nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts stiprināšanā. Tieši valsts svētku dienas ir tās, kas uzsver svarīgākos valsti veidojošos notikumus, tādējādi uzturot un spēcinojot Latvijas iedzīvotāju kopīgo vēsturisko atmiņu un valstisko apziņu. Valsts svētku dienas izceļ vērtības, kas kopīgas visai sabiedrībai. To godāšana un svētku tradīciju nodošana no paaudzes paaudzē stiprina nacionālo identitāti. Savā būtībā Latvijā noteiktās valsts svētku dienas iemieso arī Satversmes ievada piektajā rindkopā noteikto: “Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības.” Proti, valsts svētku dienas ir nozīmīgs sabiedrības dzīves elements, kas sargā to vienojošās vērtības.*”²²

Uzvaras diena 9.maijā, kas veltīta PSRS uzvarai pret nacistisko Vāciju 1945.gadā kā svētki ir svinami Krievijas Federācijā un vairākās postpadomju zemēs, atšķirībā no pārējās pasaules, kur to atzīmē dienu agrāk.²³ Latvijā atbilstoši likuma “Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” 2.pantam 9.maijā atzīmē Eiropas dienu,²⁴ savukārt Nacisma sagrāves dienu un Otrā pasaules kara upuru piemiņas dienu piemin 8.maijā. Šīs dienas kvalificējas nevis kā svētki, bet gan kā atceres un atzīmējamās dienas.

[5.3.2] Uzvaras diena 9.maijā un tās svinēšanas tradīcijas lielā mērā asociatīvi un ideoloģiski sasaucas ar aktuālo Krievijas ideoloģiju, ārpolitiku un militāro agresiju, kas ir īstenota vēsturiski un notiek Ukrainā gan pušu konflikta brīdī, gan šobrīd. Līdz ar to lielākajai sabiedrības daļai tie ir sveši svētki ārpus tām valstīm, kurās tā nav svētku diena nedz, pamatojoties uz likumu, nedz saskaņā ar attiecīgās valsts identitāti, valstiskajām un sabiedrību vienojošām vērtībām un tautas kopīgo apziņu par valstiskumu, demokrātiju un tiesiskumu. Tāpēc šo svētku publiska svinēšana, to izceļošu simbolu un atribūtu lietošana publiskajā telpā citviet, tostarp Latvijā, sabiedrībā raisa spēcīgu vērtību un emociju kolīziju, kas nereti noved pie agresijas un bīstamām situācijām, kas var apdraudēt ne tikai atsevišķus indivīdus, bet pakļaut drošības riskam visu sabiedrību kopumā.

[5.3.3] Atbilstoši iesniedzēju sniegtajai informācijai viņi katru gadu 9.maijā svin Uzvaras dienu un Georga lentes, viņu ieskatā, ir neatņemama šo svētku simboliska atribūtika, kuras publiska eksponēšana sasaucas ar viņu individuālo vēsturisko atmiņu, sociālpolitiskās realitātes uztveri un politisko pārliecību. No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka arī

²² Satversmes tiesas 2021.gada 2.decembra spriedums lietā Nr. 2021-07-011, 6.1.punkts.

²³ <https://www.sargs.lv/lv/otrais-pasaules-kars/2020-05-09/kas-ir-8-un-9-maijs> [aplūkots: 16.09.2022.]

²⁴ Saskaņā ar likuma "Par Ukrainā cietušo un bojā gājušo piemiņas dienas noteikšanu" 2.pantu 2022.gada 9.maijs visā Latvijas teritorijā tiek noteikts par Ukrainā cietušo un bojā gājušo piemiņas dienu, godinot pret Ukrainu uzsāktās Krievijas Federācijas militārās agresijas rezultātā cietušos un bojā gājušos Ukrainas civiliedzīvotājus un bruņoto spēku militārpersonas.

2020.gada 9.maijā iesniedzēji svinēja Uzvaras dienu un ar savu individuālo svētku apziņu un atribūtiku (Georga lentēm) ieradās Latvijas teritorijā esošajā kafejnīcā “[Y]”. Taču minētā kafejnīca ne tikai neatrodas valstī, kur 9.maijā ir Uzvaras diena, bet arī pieder ģimenei, kuru vērtības, svētku un simbolu apziņa atbilstoši pārbaudes lietā esošajai informācijai sakņojas Latviskajā identitātē un Latvijas kā demokrātiskas un tiesiskas valsts vērtībās un valstiskajā apziņā. Līdz ar to iesniedzēju lietotā svētku atribūtika – Georga lentes – savā simboliskajā vēstījumā nenesa to informāciju, ko tā nestu Krievijas Federācijā. Tieši pretēji, 2020.gada 9.maijā kafejnīcā “[Y]” [personas D] uztverē Georga lentu lietošana slavināja Krievijas īstenoto militāro agresiju, terorismu un vardarbību pret Ukrainu.

[5.3.4] Saistībā ar Georga lentu lietošanas tradīciju 9.maijā P.Kolstø atsauca uz Krievijas vadošo sociologu un socioloģisko pētījumu veicēju Ļevu Gudkovu,²⁵ kurš norāda, ka Uzvaras diena ir vienīgā iespēja Krievijas nācijai pašapliecināties. Nācijai vairs nav palicis citu veidojumu nacionālā lepnuma kultivēšanai kā šie svētki.²⁶ Minētais izskaidro arī teatralitāti, kas ir saistīta ar Georga lentu eksponēšanu šajā dienā, ko trāpīgi ilustrē P.Kolstø pētījumā iekļautā B.Višņevska doma - “*mūsu acu priekšā risinās milzīgs absurda teātris, kam nav nekāda sakara ar uzvaru, kuru mēs pieminam 9.maijā*”.²⁷ P.Kolstø secina, ka šādi sentimentāli veido būtisku daļu no iemesla, kāpēc Georga lente kā simbols tika izvēlēta kā V.Putina režīma apvienojošais simbols.²⁸ Līdz ar to, skandināvu pētnieka ieskatā, šis simbols nav tikai patriotisma un Otrā pasaules kara veterānu godināšanas simbols, bet, jo sevišķi, tas ir Krievijas politiskās ideoloģijas simbols, kuru jo īpaši eksponē 9.maijā.

[5.4] Konflikts patērētāju tiesību tvērumā

[5.4.1] Iesniedzēju ieskatā kafejnīcas “[Y]” īpašnieks [persona D] ir pārkāpis viņu kā patērētāju tiesības, liedzot apkalpošanu piespraustās Georga lentes dēļ, tādējādi īstenojot atšķirīgu attieksmi (diskrimināciju), kas balstīta uz nacionāliem, etniskiem, vēstures interpretācijas pārlicības aspektiem. No iesniedzēju sniegtās informācijas un publiskajā telpā pieejamās informācijas pirmšķietami secināms, ka pārbaudes lietas ietvaros aplūkojamais cilvēktiesību strīds ir starp fiziskām personām un privāto tiesību juridisku personu - SIA “[X]”.

Satversmes 89.pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šī panta tvērums pamattiesības garantē ne tikai cilvēkiem (fiziskām personām), bet arī cilvēku izveidotiem tiesību subjektiem (privāto tiesību juridiskām personām).²⁹ Līdz ar to pārbaudes lietas ietvaros kā pamattiesību subjektus pirmšķietami var aplūkot gan iesniedzējus, gan kafejnīcu kā juridisku personu. Svarīgi ir noskaidrot, kāds ir konkrētās, iesniedzēju ieskatā aizskartās pamattiesības saturs un kurām personām attiecīgā pamattiesība ir saistoša.

No iesniegumā ietvertās norādes uz Krimināllikuma 78. un 149.¹ pantu, Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa³⁰ 204.¹⁷ pantu un Patērētāju tiesību aizsardzības likuma

²⁵ “V-day in Russia Evokes National Pride at Difficult Time”, Associated Press, 7 May 2015.

²⁶ Ibid.

²⁷ Kolstø, Pål (2016). ‘Symbol of the war—but which one? The St George ribbon in Russian nation-building’. Slavonic and East European Review. ISSN 0037-6795. 94(4), p.677.

²⁸ Ibid, pp. 674.-675.

²⁹ Piemēram, tiesības uz vārda brīvību un īpašuma aizsardzību ir vienādi gan fiziskām, gan privāto tiesību juridiskām personām piemītošas pamattiesības. Sk. sīkāk: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības., 31.lp.

³⁰ Ar 2018.gada 25.oktobra Administratīvās atbildības likumu zaudējis spēku 2020.gada 1.jūlijā.

3.¹ pantu izriet, ka iesniedzēju ieskatā, viņuprāt, piedzīvotā atteikuma apkalpot rezultātā tika īstenots administratīvais pārkāpums, kā arī noziedzīgais nodarījums, kas izpaudās kā diskriminācijas aizlieguma pārkāpums patērētāju tiesību jomā. Šajā sakarā norādāms, ka tiesībsargs likumdevēja piešķirto pilnvaru ietvaros nav kompetents vērtēt administratīva pārkāpuma vai noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, jo likumdevējs tam ir piešķīris citu mandātu tiesību aizsardzības jomā. Ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto kompetences ietvaru, tiesībsargs veicina personas tiesību un likumisko interešu aizsardzību gadījumos, kad valsts un pašvaldību institūcijas vai to amatpersonas ir pārkāpušas Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktās personas pamattiesības, kā arī tad, kad valsts un pašvaldību iestādes vai to amatpersonas pret personu ir pieļāvušas labas pārvaldības principa pārkāpumu, vai pastāv ar cilvēktiesībām saistīts strīds starp privātpersonām. Līdz ar to tiesībsargs pārbaudes lietā izskatāmo gadījumu vērtē tikai no cilvēktiesību aspekta. Tādējādi iespējama patērētāju tiesību pārkāpums šīs pārbaudes lietas ietvaros ir aplūkojams tikai kontekstā ar iespējamu diskrimināciju.

[5.4.2] Secināms, ka iesniedzēji iesniegumā vienlaikus atsaucās gan uz diskrimināciju, gan uz atšķirīgu (nevienlīdzīgu) attieksmi. Norādāms, ka minētie jēdzieni ir nošķirami to atšķirīgā tiesiskā satura dēļ. Vienlīdzības princips paredz, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās (attieksmei) ir jābūt vienādei, bet atšķirīgos apstākļos - atšķirīgai. Turpretī diskriminācijas aizlieguma mērķis ir nepieļaut atšķirīgu attieksmi, ja tā balstās uz kādu aizliegto kritēriju. Proti, Satversmes 91.panta otrajā teikumā nostiprinātais diskriminācijas aizliegums aizliedz atšķirīgu attieksmi nevis vispār, bet gan tikai nedaudzos stingri definētos gadījumos, kad atšķirība pamatojas uz noteiktiem – aizliegtiem – kritērijiem.³¹

Turklāt jāņem vērā, ka to, kādi aizliegti kritēriji tiek ietverti diskriminācijas aizliegumā, ir sabiedrības politiskās izšķiršanās jautājums. Proti, sabiedrība nosaka, kādas atšķirības starp tās locekļiem un kādas atšķirīgas situācijas tā normatīvi nevēlas pieļaut kā pamatu atšķirīgai attieksmei. Tādējādi diskriminācijas aizliegums ir specifisks regulējums vienlīdzības principa ietvaros, kas papildus nepieļauj vai apgrūtina nevienlīdzīgas attieksmes attaisnojumu.³² Līdz ar to diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma konstatēšanai vispirms jāvērtē tas, vai pamats, uz kuru persona, kura uzskata, ka ir diskriminēta, atsauca, atbilst kādiem no normatīvajā aktā tieši paredzētajiem aizliegtajiem kritērijiem, un vienīgi pēc tam pastāv pamats vērtēt atšķirīgas attieksmes pastāvēšanu.

[5.4.3] Aplūkojot aizliegtos kritērijus patērētāju tiesību jomā, secināms, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – PTAL) 3.¹panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā gan incidenta brīdī, gan šobrīd spēkā esošā redakcijā, aizliedz atšķirīgu attieksmi patērētāja dzimuma, rases, etniskās piederības vai invaliditātes dēļ. Minētā norma ar 2008.gada 19.jūnija grozījumiem ir transponēta no direktīvām³³ un ietver tikai četrus aspektus, uz kuru pamata pakalpojumu sniegšanas sfērā nav pieļaujams īstenot diskrimināciju. Līdz ar to secināms, ka nacionālajā normatīvajā regulējumā patērētāju tiesību jomā ir ieviestas minimālās prasības, ko

³¹ Sk. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības., 99.lp.

³² Turpat, 89. un 98.lp.

³³ Padomes 2000.gada 29.jūnija direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, un Padomes 2004.gada 13.decembra direktīvas 2004/113/EK un Padomes 2004.gada 13.decembra direktīva 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz piecu precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu

paredz Eiropas Savienības tiesību normas attiecībā uz patērētāju tiesību aizsardzību. Turklāt jāatzīmē, ka politiskā piederība (pārlicība) nav iekļauta to apstākļu lokā, kas pati par sevi liegtu īstenot atšķirīgu attieksmi un būtu uzskatāma par diskrimināciju patērētāju tiesību jomā.

[5.4.4] Izskatot pārbaudes lietu, tiesībsargs vērsās Patērētāju tiesību aizsardzības centrā (turpmāk – PTAC) (27.07.2020. vēstule Nr.3.1.-1/6963/L-224), aktualizējot sekojošus jautājumus:

- 1) vai atšķirīgo pazīmju salīdzinoši šaurais uzskaitījums PTAL 3.¹pantā nozīmē, ka patērētāju tiesību jomā pakalpojumu sniedzējs (komersants), īstenojot savu komercdarbību, var rīkoties brīvāk un paredzēt atšķirīgu attieksmi, balstoties uz citām nenosauktām pazīmēm, piemēram, patērētāja apģērbu, pie tā piesprausto simboliku, politisko pārlicību u.tml.;
- 2) vai sabiedriskās ēdināšanas pakalpojuma sniedzējs (komersants, kafejnīcas/restorāna īpašnieks) var noteikt savus nosacījumus, kurus ievērojot, patērētājs var saņemt tā sniegtos pakalpojumus, piemēram, ģērbšanās protokolu, simbolikas lietošanas ierobežojumus u.tml.? Ja atbilde ir apstiprinoša, kādi noteikumi komersantam ir jāievēro, nosakot šādas prasības/ierobežojumus un vai tiem ir jābūt atrunātiem rakstveidā, vai pietiek, ka par tiem patērētājs tiek informēts mutiski?

[5.4.5] Atbildot uz tiesībsarga uzdotajiem jautājumiem, PTAC sniedza šādu viedokli³⁴.

Saskaņā ar PTAL 4.panta otro daļu pirms patērētājs iegādājas precī vai saņem pakalpojumu, tam jādod iespēja novērtēt attiecīgās preces vai pakalpojuma derīgumu un atbilstību. Patērētājam jāsaņem pilnīga informācija par precī vai pakalpojumu, norēķināšanās veidu, līguma izpildījumu un atbildību, ja līgumsaistības tiek pārkāptas. Savukārt atbilstoši PTAL 3.panta 3.punktam patērētāja tiesības ir pārkāptas, ja nav nodrošināta iespēja saņemt vispusīgu un pilnīgu informāciju par precī vai pakalpojumu vai preces vai pakalpojuma cenu. Tādējādi PTAL nosaka pienākumu komersantam iepazīstināt patērētāju ar vispusīgu un pilnīgu (pietiekamu) informāciju par precī un pakalpojumu. Savukārt patērētājam ir tiesības uz informāciju par precī/pakalpojumu, lai patērētājs varētu pieņemt uz informāciju balstītu izvēli. Patērētāju tiesībām veltītajā speciālajā literatūrā norādīts, ka “*šim nolūkam viņam [patērētājam] ir nepieciešama informācija par produkta un pieejamu līdzīgu produktu cenu, informācija par produkta un pieejamu līdzīgu produktu kvalitāti (raksturojumu), kā arī informācija par darījuma noteikumiem. Ja patērētājam šāda informācija ir un viņš to izprot, tad viņš attiecīgi var izdarīt uz informāciju balstītu izvēli – iegādāties tieši tādas preces, kas apmierina viņa vajadzības, un par viņam pieņemamu cenu*”.³⁵ Tāpat norādītajā literatūras avotā atzīts, ka “*pilnīga informācija ir tāda, kas nepieciešama un pietiekama, lai patērētājs varētu novērtēt preces vai pakalpojuma atbilstību savām vajadzībām un iespējām*”.³⁶

PTAC norāda, ka komersants (tostarp, sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu sniedzējs) var paredzēt savus pakalpojuma izmantošanas (saņemšanas) noteikumus, taču komersantam (pārdevējam/pakalpojumu sniedzējam) ir jānodrošina, ka attiecīgie noteikumi ir pieejami patērētājam rakstveidā pakalpojumu sniegšanas/tirdzniecības vietā, kā arī tiem jābūt izvietotiem/pieejamiem patērētājam redzamā vietā, lai tādējādi patērētājam būtu iespējams ar tiem iepazīties pirms preces/pakalpojuma saņemšanas. Vienlaikus PTAC atzīmē, ka

³⁴ Patērētāju tiesību aizsardzības centra 2020.gada 27.jūlija viedoklis Nr.3.1.-1/6963 “Par komersanta tiesībām noteikt pakalpojuma sniegšanas nosacījums”.

³⁵ Vītoliņa B. Patērētāju tiesību aizsardzības pamati. Apgāds Zvaigzne ABC, 2015, 26.lp.

³⁶ Turpat, 30.-31.lpp.

nepieciešamības gadījumā patērētājam ir tiesības lūgt sniegt papildu informāciju arī mutvārdos. Gadījumā, ja patērētājam nav nodrošināta iespēja saņemt vispusīgu un pilnīgu informāciju par precī vai pakalpojumu (t.i., pakalpojuma izmantošanas (saņemšanas) noteikumiem), tad saskaņā ar PTAL 3.panta 3.punktu uzskatāms, ka ir pieļauts patērētāju tiesību pārkāpums.

Attiecībā uz komersanta pakalpojumu izmantošanas (saņemšanas) noteikumu saturu PTAC norāda uz PTAL nostiprināto atšķirīgas attieksmes aizlieguma principu, un proti, saskaņā ar PTAL 3.¹panta pirmo daļu, piedāvājot precī vai pakalpojumu, pārdodot precī vai sniedzot pakalpojumu, aizliegta atšķirīga attieksme patērētāja dzimuma, rases, etniskās piederības vai invaliditātes dēļ. Atbilstoši minētā likuma panta trešajai daļai atšķirīgas attieksmes aizliegums neskar līgumu slēgšanas brīvību, izņemot gadījumu, kad līgumslēdzējas puses izvēle tiek pamatota ar personas dzimumu, invaliditāti, rasi vai etnisko piederību. Tādējādi, izstrādājot minētos noteikumus, komersantam jāņem vērā PTAL 3.¹panta regulējums par atšķirīgas attieksmes aizliegumu papildus PTAL 6.pantā iekļautajam netaisnīgu līgumu noteikumu aizliegumam.

Saskaņā ar PTAL 3.¹panta regulējumu atšķirīga attieksme ir aizliegta patērētāja dzimuma, rases, etniskās piederības vai invaliditātes dēļ. PTAL 3.¹pantā ir iekļautas normas, kas izriet no Padomes 2000.gada 29.jūnija direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, un Padomes 2004.gada 13.decembra direktīvas 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu.

Attiecībā uz jautājumu, vai patērētāju tiesību jomā pakalpojumu sniedzējs (komersants), īstenojot savu komercdarbību, var rīkoties brīvāk un paredzēt atšķirīgu attieksmi, balstoties uz citām PTAL 3.¹pantā nenosauktām pazīmēm (piemēram, patērētāja apģērbu, pie tā piesprausto simboliku, politisko pārliecību u.tml.) PTAC paskaidro, ka attiecīgi šādā gadījumā komersants, iespējams, nepārkāpj PTAL regulējumu, taču vienlaikus, iespējams, ir konstatējams cita normatīvā akta vai starptautiskā cilvēktiesību akta pārkāpums. PTAC vērs uzmanību, ka katrs konkrētais gadījums ir vērtējams individuāli.

[5.4.6] Latvijas pētnieki attiecībā uz konfliktsituāciju, kas radusies starp pusēm Georga lentīšu nēsāšanas dēļ kafējnīcā “[Y]” nesaskata iespēju identificēt iesniedzēju kā patērētāju diskrimināciju uz politiskās pārliecības pamata. Pētnieku atzinumā ir secināts, ka *“sabiedrības struktūru un tās attiecības ar individu veido publiskā un privātā nošķirums, tiesiskās un ētiskās normas, kultūras tradīcijas, valstiskie un kultūras simboli un zīmes, sociālā atmiņa un individuālā personiskā pieredze. Atsevišķos gadījumos šo struktūrelementu robežu nenoteiktība vai subjektīva uztvere var radīt to sadursmi un konfliktu. Personiskā atmiņa var atšķirties no sociālās, akadēmiski akceptētās sociālās atmiņas versijām.”*³⁷ Pētnieki norāda uz tiesību un ētikas nesaraucamību. Līdz ar to, viņu skatījumā, kaut konflikta norises laikā Georga lentu nēsāšana nebija tiesiski reglamentēta, pušu konfliktā lomu spēlēja kultūra, audzināšana, ētiska un ideoloģiskā angažētība.

³⁷ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zelļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajeva, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinuma Nr.37-8/33 9.lp.

Atsaucoties uz Dr.iur. un Dr.phil. L.Šulca atziņām par tiesībām kā ētikas minimumu, pētnieki norāda, ka *“tiesiski nesakārtoti jautājumi uzliek papildu slogu ētikai, taču neatceļ to, jo zināmam ētikas minimumam ir jābūt iekļautam arī tiesību normās. Ētikā, atšķirībā no tiesībām, intensīvāk iesaistās arī personisks emocionālais pārdzīvojums, personiskā atmiņa un vērtību sistēma. Atšķirīga vērtību sistēma un orientācija divu personu starpā nereti rada konfliktu, kā tas ir vērojams Tiesībsarga biroja vēstulē aprakstītajā gadījumā, konflikts, kas netika atrisināts uz vietas, pārrunās, tiek virzīts uz politisko dimensiju, nevis uz cilvēciski savstarpējās izpratnes dimensiju. Raugoties no psihoanalīzes viedokļa, norises, kurās iesaistījušās abas puses, dēvē par racionalizāciju. Proti, pēc veiktās darbības mēģina rast to nozīmi, jēgu, pamatojumu; un lielākoties tas notiek apvērsto apziņas formu ietvaros.”*³⁸ Turklāt pētnieki konstatē pretrunu iesniedzēju *post factum* norādītajā Georga lentes nēsāšanas motivācijā, kas norāda uz to, ka iesniedzēji faktiski lieto Georga lenti kā identitātes zīmi, kas pētnieku ieskatā diemžēl ir gandrīz vai vienīgā krievu identitātes zīme mūsdienās, kuras izcelsme ir saistāma ar Kremla politiskajiem, tai skaitā ģeopolitiskajiem tīkojumiem.³⁹

Nemot vērā minēto, pētnieku ieskatā pārbaudes lietā aplūkojamajā konfliktā faktiski nav nosakāms, kāda ir iesniedzēju patiesā politiskā pārliecība, kas parasti mūsdienu cilvēkam lielākoties ir stipri fragmentāra un sinkrētiska. Tādēļ nav arī nosakāms, ka būtu notikusi viņu kā patērētāju diskriminācija, kas balstīta uz nacionāliem, etniskiem, vēstures interpretācijas pārliecības aspektiem.⁴⁰

[5.4.7.] Tiesa, analizējot iespējamu patērētāju tiesību pārkāpumu iesniedzēju problēmjautājuma kontekstā, ir norādījusi, ka līdzīgi kā Eiropas Savienības līmenī, tā arī nacionālajā līmenī dažādās privāttiesību jomās pieļaujamas atšķirības aizliegto kategoriju uzskaitījumā.⁴¹ Kaut arī likumdevējs ar nacionālo regulējumu PTAL var paredzēt plašāku aizsardzības tvērumu pret diskrimināciju, taču tas ir vienīgi likumdevēja izšķiršanās jautājums, kas ir atkarīgs no valdošās politiskās nostājas. Šajā gadījumā, analizējot PTAL 3.pantu teleoloģiski, secināms, ka no PTAL anotācijas, kā arī atbildīgo komisiju atzinumiem un likumprojekta lasījumu stenogrammām neizriet, ka likumdevējs būtu kādā veidā skaidri un nepārprotami paudis gribu un intensiju noteikt diskriminācijas aizliegumu attiecībā uz politiskās vai citas pārliecības paušanu patērētāju tiesību aizsardzības jomā. Līdz ar to tas, ka likumdevējs nacionālajā normatīvajā regulējumā patērētāju tiesību jomā ir ieviesis tikai minimālās prasības, ko paredz Eiropas Savienības tiesību normas attiecībā uz patērētāju tiesību aizsardzību no diskriminācijas neliek konstatēt apstākļus, kas liecinātu par šī normatīvā regulējuma satura nepilnību vai neatbilstību likumdevēja gribai, citiem tiesību aktiem vai to, ka tas sekmētu iespējamu komersanta patvaļu sniedzot pakalpojumus patērētājam. Līdz ar to pakalpojuma sniedzējam būtu piešķiramas plašākas iespējas izvēlēties papildu kritērijus pakalpojumu sniegšanai.⁴²

[5.4.8] E.Levits, analizējot Satversmes 91.pantu, ir atzinis, ka neviena Eiropas Savienības dalībvalsts nevar atļauties sev tādas tiesības vai tādu tiesību izpratni, kas būtu krasā

³⁸ Turpat.

³⁹ Turpat, 14.lp.

⁴⁰ Turpat, 15.lp.

⁴¹ Tiesas spriedums, [4.2], 5.lp.

⁴² Tiesas spriedums, [4.2], 5.lp.

pretrunā ar Eiropas Savienības kopējo tiesisko bāzi - *jus commune europaeum*⁴³. Satversmes 91.panta otrais teikums noteic, ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Šajā normā aizliegtie kritēriji nav *expressis verbis* uzskaitīti, tie tur ir “jāielasa” interpretācijas ceļā, izmantojot vēsturisko un teleoloģisko interpretācijas metodi.⁴⁴ “Ielasāmo” aizliegto kritēriju katalogs nedrīkst būt šaurāks par Eiropas Pamattiesību hartas katalogu un to kritēriju uzskaitījumu, kas bija tā sākotnējā (vēsturiskajā) versijā.⁴⁵ Šo aizliegto kritēriju starpā ir jāmin arī tautība, politiskā un cita pārliecība, pasaules uzskats.⁴⁶

Abstrahējoties no konkrētās pārbaudes lietas faktiskajiem apstākļiem, vispārējā kontekstā norādāms, ka par diskrimināciju, neatkarīgi no tā, vai tā izriet no PTAL 3.¹panta pirmās daļas vai Satversmes 91.panta otrajā teikumā sistēmiskās interpretācijas ceļā ielasāmo aizliegto kritēriju pārkāpuma, var runāt tikai tad, ja atšķirīgā attieksme, balstoties uz kādu aizliegtu kritēriju, ir neattaisnota. Ja, izņēmuma kārtā, tā ir attaisnota, tad tā nav diskriminācija, bet vienkārši atšķirīga attieksme.⁴⁷ Attaisnojuma kritēriji diskriminācijas gadījumā ir tādi paši kā vienlīdzības principa gadījumā: saprātīgi iemesli, leģitīms mērķis (tāds, kas balstās uz kādu vismaz konstitucionāla līmeņa vērtību, principu vai tiesībām) un samērīgums.⁴⁸ Taču attaisnojuma pieļaujamība katram no šiem kritērijiem ir atšķirīga un ir atkarīga no attiecīgā kritērija būtības un konkrētās situācijas, kurā attiecīgais kritērijs tiek izmantots kā norobežošanas kritērijs.⁴⁹

[5.4.9] Vienlaikus ir jāņem vērā privātautonomijas princips. Saskaņā ar šo principu privāto tiesību juridiska persona (privāta SIA) drīkst atteikties apkalpot personu, vispār nenorādot atteikuma iemeslus.⁵⁰ Šādās privātpersonu attiecībās patērētājs nezaudē savas tiesības un var tās aizsargāt, jo privātautonomijas princips nav absolūts. Pienākums pamatot atteikuma pamatu uz privāto tiesību juridisko personu ir attiecināms gadījumā, ja šo personu (privāto SIA) kontrolē valsts vai arī tai ir izdots pildīt publisku funkciju. Šādā situācija pienākums pamatot apkalpošanas atteikumu izriet no atklātības principa (Satversmes 1. un 90.pants). Pamatojumam ir jābalstās uz saprātīgiem un taisnīgiem apsvērumiem. Patērētājs atteikuma un tā pamatojuma tiesiskumu var pārbaudīt tiesā saskaņā ar Administratīvā procesa likumu.⁵¹

[5.4.10.] Tiesībsarga ieskatā, ja pakalpojuma sniedzējs, piemēram, kafejnīcas īpašnieks, atteiktos apkalpot apmeklētājus, balstoties uz kādu no PTAL 3.¹panta pirmajā daļā minētajiem kritērijiem, šāda izturēšanās būtu ne tikai neviesmīlības akts, bet arī diskriminējoša izturēšanās, kas būtu pretrunā ar vispārāceptētām demokrātiskā sabiedrībā pieņemtām tiesību un ētikas normām (t.i., labiem tikumiem) un tāpēc šādā situācijā pārsniegtu privātautonomijas robežas. Taču, ja kafejnīcas īpašnieks, ņemot vērā negatīvu pieredzi,

⁴³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.-Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 102.lp.

⁴⁴ Turpat, 100.lp.

⁴⁵ Turpat, 102. un 104.lp.

⁴⁶ Turpat, 104.lp.

⁴⁷ Turpat.

⁴⁸ Patērētāju tiesību jomā skatīt PTAL 3.¹panta otro daļu.

⁴⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.-Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., Tiesu Namu Aģentūra, 105.lp.

⁵⁰ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums.-Rīga, Tiesu Namu Aģentūra, 2021., 400.lp.

⁵¹ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrais papildinātais izdevums.-Rīga, Tiesu Namu Aģentūra, 2021., 400. un 401.lpp.

piemēram, ar iepriekš notikušām provokācijām un huligānismu kafejnīcā uz vērtību sadursmes pamata, attiecīgajā situācijā, saskatītu potenciālu jaunam apdraudējumam savu klientu un īpašuma drošībai un tāpēc uzskatītu par nepieciešamu, ka viņa kafejnīcā klienti, saņemot pakalpojumus (kas paredz ilgstošu uzturēšanos), atrastos bez agresiju simbolizējošiem aksesuāriem, viņam būtu objektīvi pamatotas tiesības lūgt viņa īpašumā nelietot šādus aksesuārus. Turklāt, runājot par Georga lentām, ņemot vērā šī atzinuma 5.1 sadaļā konstatēto, tās nav liekamas vispārējā kategorijā “aksesuārs”, jo pēdējo gadu ģeopolitiskajā situācijā ir Krievijas politisko ideoloģiju un militāro agresiju vēstošs simbols. Tāpat tās nav vispārēji aplūkojamas kategorijā “dresskods”, par ko iepriekš būtu jābrīdina kafejnīcas apmeklētāji. Līdz ar to šādā situācijā kafejnīcas īpašnieks privātautonomijas ietvaros rīkotos leģitīmi un savas pozīcijas izskaidrošana šādā neikdienišķā situācijā nebūtu uzlūkojama kā aizskārums vai patērētāju tiesību ierobežošana, drīzāk sekmētu dialogu starp pusēm un novērstu turpmākus pārrunājumus, ar nosacījumu, ka tas notiek savstarpējas pieklājības robežās. Saprātīgi iemesli, leģitīms mērķis un samērīgums šādā situācijā būtu uzskatāms par tiesisku atsvaru atšķirīgai attieksmei.

[5.5] Konflikts kā “horizontālo” attiecību strīds

[5.5.1.] Saskaņā ar pārbaudes lietas izpētes gaitā iegūto informāciju, ko apliecina arī *Lursoft* dati un Tiesas secinātais, konstatējams, ka iesniegumā aktualizētais konkrētais konflikts starp iesniedzējiem un [personu D], tomēr nav juridiski vērtējams no patērētāju tiesību aspekta kā strīds starp patērētājiem un pakalpojuma sniedzēju kā to saredz un risina iesniedzēji. Proti, [persona D] nav SIA “[X]” īpašnieks, labticīgais ieguvējs, kā arī viņam nav darba tiesisko attiecību ar minēto kafejnīcu. SIA “[X]” ir [personas D] ģimenes īpašums. Līdz ar to [persona D] nav juridiski saistīts ar minēto kafejnīcu. Turklāt 2020.gada 9.maija notikumu laikā, kad atradies kafejnīcas terasē un bijis saskarsmē ar iesniedzējiem, viņš rūpējās par sava ģimenes īpašuma un tajā esošo apmeklētāju drošību. Tāpēc viņa paustais lūgums iesniedzējiem noņemt Georga lenti ir kvalificējams nevis kā juridiskas personas, kas sniedz ēdināšanas pakalpojumus, prasība (nosacījums) patērētājam, kuru ievērojot, var saņemt pakalpojumu, bet gan kā fiziskas personas, kas rūpējas par savas ģimenes uzņēmuma drošību, proaktīva rīcība lūguma formā. Tādējādi secināms, ka pārbaudes lietā analizējamais strīds ir kvalificējams par tā saukto “horizontālo” attiecību strīdu,⁵² kas turklāt ir nevis starp komersantu (privāto tiesību juridisko personu) un fiziskām personām, bet tikai un vienīgi fizisku personu starpā.

Atbilstoši [personas D] sniegtajiem paskaidrojumiem pārbaudes lietas ietvaros, pretēji iesniedzēju apgalvotajam, tikai vienai personai uz apgērba bija Georga lente. Šī persona pēc viņa lūguma to esot labprātīgi novilkusi. Savukārt no kafejnīcas iesniedzēji aizgāja, jo nebija brīvu vietu, kur apsēties. Līdz ar to [personas D] sniegtā informācija liecina, ka iesniedzēji kafejnīcā netika apkalpoti, nevis tāpēc, ka viņiem būtu atteikta apkalpošana (liegts pakalpojums) politiskās pārlicības vai nacionalitātes dēļ, bet gan tāpēc, ka objektīvi tajā brīdī nebija pieejams brīvs galdiņš. Vērtējot iesniedzēju apgalvoto kopsakarā ar [personas D] paskaidrojumiem, secināms, ka konfliktā iesaistītajām pusēm ir atšķirīgs redzējums par 2020.gada 9.maija notikumiem kafejnīcā “[Y]”.

⁵² Stijn Smet, Freedom of expression and the right to reputation: human rights in conflict, p.184: vertikālais cilvēktiesību konflikts ir starp indivīdu un valsti, turpretī horizontālais – starp indivīdiem.

Turklāt konstatējams, ka iesniedzēju apgalvojums nav pierādījumos balstīts. Kā Tiesa spriedumā ir pamatoti norādījusi, atsauce uz notikumu, kas prasītāju (iesniedzēju) ieskatā vērtējams kā pret viņiem vērsta diskriminācija, bez attiecīgiem pierādījumiem nav pietiekama, lai atzītu konkrēto faktu par pierādītu un apstiprinātu. Tāpat secināms, ka SIA “[X]” rīcībā nav audiovizuālu ierakstu vai citu pierādījumu, kas ļautu objektīvi un neitrāli izvērtēt pušu sniegto informāciju par strīdus notikumu kafejnīcā “[Y]” 2020.gada 9.maijā. Turklāt tiesībsargs vienlaikus ņem vērā faktu, ka iesnieguma un pārbaudes lietas izskatīšanas laikā neviena cita tiesību aizsardzības iestāde 2020.gada 9.maija incidentu kafejnīcā “[Y]” nebija kvalificējusi kā administratīvu pārkāpumu, noziedzīgu nodarījumu, patērētāju tiesību pārkāpumu vai diskrimināciju. Līdz ar to pušu apgalvojumi un to atbilstība faktiskajiem apstākļiem pārbaudes lietas ietvaros nav objektīvi pārbaudāma, jo nav pierādījumu. Tāpēc pārbaudes lietas ietvaros izskatāmo strīdus situāciju var aplūkot vienīgi kā “horizontālo” attiecību strīdu ar pušu atšķirīgu redzējumu par 2020.gada 9.maija notikumiem kafejnīcā “[Y]”.

[5.5.2] Atbilstoši Pētnieku atzinumā secinātajam minēto konfliktu var kvalificēt kā *“par dažu, pretējus viedokļus pārstāvošu personu, iespējams, sadzīvisku, atšķirīgās kultūrvēsturiskās pozīcijās stāvošu personu konfliktu, kuram ir komunikatīvas, ētiskas, simboliskas, ideoloģiskas, atšķirīgās sociālās atmiņās balstītas dimensijas.”*⁵³ Turklāt vērā ņemams fakts, ka pētnieki savā atzinumā analītiski secina, ka iesniedzēji, iespējams, ir tikuši motivēti ar vēlmi pastiprināt konfliktējošās attiecības starp Georga lentes nēsātājiem un nacionālpatriotiski, latviskajās vērtībās orientētajiem pārstāvjiem, radot publicitāti šim notikumam un ar to iespējamo politisko spriedzi. Pētnieki norāda: *“Iespējams, ka lentītes nēsātāji tiešām apzināti provocēja un nevis galvenokārt savu politisko uzskatu dēļ, bet, skaidrāk izsakoties, audzināšanas trūkuma dēļ. Sabiedrības politiski aktīvajai daļai patīk nemitīgi vērt valā vēsturiskos aizvainojumus un pārestības. Nepārtraukta vēsturisko “brūču pārkaisīšana ar sāli” nav tas labākais veids kā turēt sabiedrību tonusā. Viena no problēmām – vismaz vienai pusei, Georga lentīšu piekritējiem – ir neizpratne un arī nevēlēšanās saprast, kādēļ Latvijā pastāv okupācijas vēsturiskās brūces. Vēsturisko atmiņu konfliktēšanas gadījumos, kad personu pasauluzskatu premisas ir tik atšķirīgas, tad sāpju, aizvainojuma, sadzīviskas atriebes kultivēšanai nav ētiskas jēgas.”*⁵⁴

Pētnieku ieskatā, ar saviem izteikumiem iesniedzēji norāda uz to, ka ir Krievijas piedāvātās vēstures interpretācijas aizstāvji, kamēr cilvēka tiesības un arī pienākums ir tiekties pēc patiesības un to atzīt⁵⁵. Pētnieki, aplūkojot Georga lentu nēsāšanu cilvēktiesību dimensijā, atzīmē, ka situācijā, kad tiek lietota simbolika, kas no jauna provocē kolektīvās atmiņas traumu, kas gūta Latvijas okupācijas un padomju varas īstenotā totalitārisma rezultātā, neatbilst prasībai respektēt cilvēka cieņu, un veicināt sabiedrības saliedētību, pat ja šāda

⁵³ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajeva, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinuma Nr.37-8/33 7.lp.

⁵⁴ Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieku – Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Dr. hist. Kaspara Zeļļa, Dr. arts Nadeždas Pazuhinas, Prof. Igora Šuvajeva, Dr. phil. Ellas Bucenieces, Prof. Maijas Kūles, Dr. phil. Igora Gubenko – speciāli šīs pārbaudes lietas problemātikai izveidotas darba grupas 2020.gada 20.jūlija atzinuma Nr.37-8/33 7.lp.

⁵⁵ Turpat, 14.lp.

simbolika nebūtu aizliegta ar likumu.⁵⁶ Tāpēc pētnieku ieskatā ir saprotama, kaut arī ne attaisnojama, iespējama cilvēciski asa reakcija uz Georga lentu simboliku, kas nav uzskatāma par diskrimināciju, bet gan cilvēciski sāpīgu emocionālu reakciju uz agresoru un teroristu simboliku 2014.gada Ukrainas notikumu kontekstā.

[5.5.3] Tā kā Satversmes 89.pants uzliek saistības valstij, nevis privātpersonām, tas nav tieši piemērojams “horizontālām” tiesiskām attiecībām. Taču saskaņā ar tiesību efektivitātes principu valstij ir pienākums nodrošināt to, lai viena privātpersona netraucētu otram baudīt Satversmē garantētās pamattiesības.⁵⁷ Pamattiesību horizontālā iedarbība nav aplūkojama kā “publisko tiesību iejaukšanās privātajā sfērā”, bet gan kā konstitucionālo vērtību ievērošana privāttiesiskās attiecībās.⁵⁸

Vienlaikus ir jāņem vērā, ka valsts pienākums nodrošināt to, lai viena privātpersona nepārkāptu citu privātpersonu tiesības, nav absolūts un neierobežots. Valsts intervences pienākumu nosaka šādi aspekti:⁵⁹

- 1) valsts nes atbildību tikai tad, ja kompetentās institūcijas objektīvi zināja (t.i., tās varēja un tām vajadzēja zināt) par jau notikušo vai gaidāmo pamattiesību pārkāpumu, un tās objektīvi spēja ar saviem publiskās varas līdzekļiem šo pārkāpumu novērst;
- 2) valsts atbildības apmērs un saturs ir atkarīgs no konkrēto pamattiesību būtības un satura:
 - a) smagu svarīgāko pamattiesību pārkāpumu gadījumā – valstij ir plašas intervences pilnvaras un pienākums rīkoties ātri un efektīvi;
 - b) strīdu starp divām vai vairākām privātpersonām, kurā katra no pusēm piesauc pirmšķietami leģitīmas tiesības un intereses, tad valsts pienākums aprobežojas ar Satversmes 92.pantā garantēto iespēju aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Kā ir atzinis E.Levits, pamatā privātpersonai, kura jūtas aizskarta savās cilvēktiesībās no citas personas, savas intereses jāaizstāv ar privāto tiesību instrumentu palīdzību. Šie instrumenti - pirmām kārtām Civillikums – ir piemēroti, lai izlīdzinātu dažādu privātpersonu pretrunīgās intereses. Interesu izlīdzinājumam starp divām privātpersonām pietiek ar privāttiesiskiem noregulējumiem.⁶⁰

Nemot vērā minēto un to, ka pušu sniegtā informācija liecina, ka pušu strīds ir kvalificējams par konfliktu starp privātpersonām, kurā katra no pusēm piesauc pirmšķietami leģitīmas tiesības un intereses, tiesībsargs secina, ka iesniedzēji saistībā ar 2020.gada 9.maija incidentu kafejnīcā “[Y]” izmantoja Satversmes 92.pantā valsts garantēto iespēju aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā, ko valsts attiecīgi no savas puses nodrošināja. Vienlaikus secināms, ka saskaņā ar Tiesas spriedumu pušu konfliktā saistībā ar iespējamu atšķirīgu attieksmi sakarā ar Georga lentes nēsāšanu un savas ideoloģijas

⁵⁶ Turpat, 13.lp.

⁵⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.-Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 38.lpp.

⁵⁸ E.Danovskis, Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā, Latvijas Vēstnesis, 2015., 19.lp. Sk.: <https://juristavards.lv/wwwraksti/JV/BIBLIOTEKA/GRAMATAS/DANOVSKIS.PDF>

⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.-Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 38.-39.lp.

⁶⁰ Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. Otrās papildinātais izdevums.-Rīga, Tiesu Namu Aģentūra, 2021., 401.lp.

simbolisku eksponēšanu kafejnīcā “[Y]” nav konstatēts diskriminācijas vai patērētāju tiesību pārkāpums nedz politiskās pārliecības, nedz tautības dēļ, nedz arī vārda brīvības apsvērumu dēļ. Turklāt minētais spriedums nav pārsūdzēts.

[6] Tiesībsarga secinājumi

[6.1] Pārbaudes lietas ietvaros iegūtā informācija nedod tiesisku pamatu konstatēt pret iesniedzējiem vērstus cilvēktiesību pārkāpumus. Pretējus viedokļus un vērtības pārstāvošu un atšķirīgās kultūrvēsturiskās pozīcijās stāvošu personu – iesniedzēju un [personas D] - konflikts cita starpā skar komunikatīvas, ētiskas, simboliskas, ideoloģiskas, atšķirīgās sociālās atmiņas balstītas dimensijas. Secināms, ka konflikts, iespējams, ir mākslīgi radīts, lai provocētu atšķirīgu vērtību kolīziju un emocionālu reakciju, kurai bija vēlams publicitāte ar tendenciozi politisku nokrāsu. Proti, konflikts, kas nav cilvēciski atrisināts uz vietas savstarpējas cieņas un izpratnes dimensijā, ir ticis tendenciozi virzīts uz politisko dimensiju, racionalizējot iesaistīto pušu rīcību *post factum*, proti, mēģinot rast un piešķirt nozīmi, jēgu un pamatojumu rīcībai, kas attiecīgajā brīdī, ļoti iespējams, sākotnēji bija plānota, bet vēlāk attīstījās spontāni. Šī konflikta emocionālā un juridiskā dramaturģija, nenoliedzami, deva vērtīgu iemeslu problēmjauditājumu saistībā ar Georga lentu lietošanu aplūkot plašāk - daudzdimensiāli aktuālajā ģeopolitiskajā tvērumā, tajā skaitā iesaistot pētniekus, kas radīja vērtīgu pienesumu Georga lentu izpētē.

Secināms, ka Georga lente no Latvijas valstiskuma viedokļa un ar Satversmi sargāto Latvijas nacionālo vērtību aspekta ir simbolā tērpts “svešķermenis”, kas iemieso citas valsts – Krievijas – un Latvijā neintegrētās krievvalodīgās sabiedrības daļas pasaules uztveres, vērtību un vēlmju identifikāciju. Ņemot vērā aktuālo ģeopolitisko situāciju un Krievijas īstenoto karadarbību Ukrainā, Georga lentes lietojums publiskajā telpā konotācijas aspektā patlaban Latvijā ir nopietns potenciāls nevēlamām interpretāciju sadursmēm. Mūsdienās Georga lente ir ieguvusi negatīvu simbolisku nozīmi. Tā ir kļuvusi par agresijas simbolu, un ir tieši saistāma ar Krievijas prezidenta V.Putina politisko režīmu un militāro agresiju. Tā nav miera zīme, jo šķeļ un nostāda sabiedrību pretējās pozīcijās. Demokrātiskas un tiesiskas valsts vērtībās sakņotai sabiedrības daļai tā simbolizē kara un nāves kultu. Šobrīd lielai sabiedrības daļai tā asociējas ar Krievijas agresīvo rīcību pret Ukrainu, nevis ar tās vēsturisko nozīmi. Attiecīgi šajā ģeopolitiskajā situācijā Georga lentes publiska izmantošana sabiedrībā var tikt uztverta kā atbalsts Krievijas militārā spēka izmantošanai savu politisko mērķu sasniegšanai citās valstīs, jo sevišķi, Ukrainā. Kolīzijas par šī simbola uztveri var būt nopietnu konfliktu avots un veicināt spriedzi sabiedrībā, nevis vairojot Latvijas iedzīvotāju saliedētību. Līdz ar to Georga lente kā Krievijas propagandas stimulēts simbols satur daudz lielāku ideoloģisku slodzi, nekā vienkāršs svētku rotājums vai aksesuārs.

Georga lentu lietošana publiskajā telpā citās, ārpus likumdevēja noteiktās (atzinuma [5.2] punkts), dzīves situācijās šobrīd oficiāli nav aizliegta. Tās nēsāšana iekļaujas vispārējo demokrātisko un sabiedrības uzvedības principu un brīvas pašidentifikācijas satvarā, kam nav speciālas tiesiskas reglamentācijas. Taču uz šo satvaru pilnā mērā attiecas nacionālo vērtību, vēsturisko tradīciju, sociālās atmiņas, politisko interešu izpaudumu u.c. dimensijas. Apzinoties potenciālos draudus, ko var nest Georga lentu publiska izrādīšana ar vai bez emocionāli piesātinātas teatralitātes, to nēsāšana vai citāda eksponēšana publiskās vietās, jo sevišķi, kur pulcējas daudz cilvēku, nav atbalstāma. Krievijas politiskā simbola izmantošana Latvijas sabiedrības šķelšanai ir nevēlams pasākumu kopums. Turklāt situācijās ar iespējama konflikta eskalācijas potenciālu un apdraudējuma risku, tiesībsarga ieskatā, to lietošana var

tikt ierobežota pat bez speciāla tiesiska regulējuma. Ņemot vērā Georga lentu spēcīgo ideoloģisko un Latvijas valstiskuma vērtībām pretējo saturu un “informatīvo starojumu”, kas var lieki veicināt sabiedrības šķelšanu, uzšķilt radikāli pretēju viedokļu sadursmi un sekmēt sabiedrības un visas valsts apdraudējumu, tās lietošanas ierobežošana var pamatoties demokrātiskas un tiesiskas valsts principos, objektīvos drošības apsvērumos (gan privātpersonas, gan komersanta) un tiesību normu sistēmiskā un teleoloģiskā interpretācijā.

Secināms, ka Georga lente kā Krievijas politiskais simbols ir ar pastāvīgi mainīgu saturu, kuru veido Krievijas pašreizējā režīma politiķi. Tās slavināšana un masifikācija Latvijas telpā ir nepieņemama. Ņemot vērā šī simbola lietošanas praksi Latvijā, likumdevējam sadarbībā ar simbolu pētniekiem, zinātniekiem, savlaicīgi un efektīgi būtu jāstrādā pie semiotisko procesu izpratnes saistībā ar citvalstu ideoloģijas iespiešanos Latvijā. Ir ne tikai lietderīgi, bet arī aktuāli izprast un, vajadzības gadījumā, noteikt ideoloģizēto zīmju, simbolu lietošanas pozitīvo, negatīvo vai neitrālo raksturu attiecībā pret valsts Satversmi, tajā ietvertajām pamatvērtībām un demokrātijas principiem. Pretrunīgu simbolu vai naratīvu publiska lietošana, kas neatbilst Satversmes garam un ar to sargātajām nacionālajām vērtībām, var izsaukt nevēlamas reakcijas sabiedrībā, aizšķilt radikālus konfliktus un kļūt par valsts drošības problēmjautājumu.

Georga lentu kā simbola izmantošana Latvijā netieši norāda uz cilvēka atrašanos Krievijas vēstures skaidrojuma, ideoloģijas un informatīvā lauka ietekmē. Tas liecina, ka ir nepieciešams papildus strādāt pie šīs sabiedrības daļas Krievijas impēriskās ideoloģijas ambīciju izgaismošanas darba, vēsturiskas izglītošanas, apgaismošanas par okupāciju, cilvēku masveida deportācijām un padomju varas īstenoto koloniālisma politiku okupētajā Latvijā.

[6.2] Ievērojot Tiesībsarga likuma 25.panta pirmo daļu, tiesībsargs, nekonstatējot cilvēktiesību pārkāpumus, pabeidz pārbaudes lietu. Atbilstoši Tiesībsarga likuma 4.panta pirmajai daļai tiesībsargs savā darbībā ir neatkarīgs un pakļaujas vienīgi likumam. Nevienam nav tiesību ietekmēt tiesībsargu viņa funkciju un uzdevumu pildīšanā. Savukārt saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25.panta ceturto daļu atzinumam ir rekomendējošs raksturs. Līdz ar to atzinums nav pārskatāms vai pārsūdzams.

Pielikumā: Pētnieku atzinums uz 17 lp.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu